

Черкасова К.Т., Заворіна А.А.*Харківський національний університет будівництва та архітектури**(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: cherkasova168@gmail.com; birbidonka@gmail.com)*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ІДЕНТИФІКАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО ОБ'ЄКТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У статті розглянуто необхідність розробки механізму ідентифікації архітектурних об'єктів культурної спадщини, котрі в теперішній час сприймаються, як ресурс розвитку у різних сферах діяльності: туристично-рекреаційній, містобудівній, культурно-освітній та інших. Зафіксовано, що сучасна ситуація зі збереження та освоєння культурної спадщини історичних міст являє собою актуальну галузь теоретичних та науково-практичних досліджень, що вирішують задачі з удосконалення правових, організаційних та економічних механізмів збереження спадщини. Виявлено такий важливий аспект міждисциплінарних досліджень, як усвідомлення суспільної цінності пам'ятника, результатом чого є введення різних типів історичної культурної спадщини у сучасну систему цінностей. Авторами статті була розроблена модель процесу ідентифікації архітектурного об'єкту культурної спадщини. Процедура ідентифікації історичних об'єктів у застосуванні до досліджень архітектурно – містобудівної спадщини вирішує завдання соорганізації історико-культурних, соціально-культурних та нормативно-правових аспектів вивчення та збереження спадщини. Було проаналізовано суспільне ставлення до культурної спадщини, що відображає глибинні зміни у сучасній культурі. Вивчення факторів соціальної адаптації архітектурної спадщини було спрямовано на пошук сучасного напрямку збереження та використання історичних об'єктів з урахуванням складання та введення в інформаційну систему правової документації стосовно об'єкту. Ототожнення матеріального об'єкту із масивом інформації перетворює об'єкт у дійсну архітектурну пам'ятку. У статті зроблено висновок, що пошук нових форм соціокультурної адаптації історичної спадщини є дієвим механізмом підготовки та реалізації програм збереження національного культурного надбання, інструментом збереження територіальної ідентичності, культурного розмаїття й традицій.

Ключові слова: архітектурний об'єкт культурної спадщини (АОКС), історико-культурна ідентифікація, соціокультурна ідентифікація, нормативно-правова ідентифікація, популяризація об'єктів культурної спадщини, «віртуалізація» об'єктів культурної спадщини.

Вступ. 2018 рік проголошено роком збереження культурної спадщини у країнах Європи. Одним з найважливіших державних завдань України зі збереження культурної спадщини є надолуження необхідних кроків у сфері використання спадщини, порівняно з багатьма іншими країнами світу. У контексті завдань з удосконалення правових, організаційних та економічних механізмів збереження спадщини, важливим є осмислення суспільної цінності об'єкта культурної спадщини. Результатом цього осмислення є впровадження різних типів історичної та культурної спадщини у сучасну систему цінностей. Сучасний підхід з оцінки спадщини та його ролі, як ресурсу розвитку визначає його значення у формуванні ідентичності, підтримки миру та стабільності, збереження культурного розмаїття. Відношення до культурної спадщини

відображає глибинні зміни у сучасній культурі. На теперішній момент, усіма осмислена роль спадщини у підтримці зайнятості населення, у формуванні соціального капіталу. Реалізація проектів та програм зі збереження та захисту культурної спадщини підсилює суспільну згуртованість. Базуючись на використанні архітектурних об'єктів культурної спадщини місцеві спільноти мають можливість побудувати ефективні соціальні стратегії, спрямовані на розширення ринку культурних послуг і продуктів, розвиток туризму та матеріальної сфери культури [1-3].

На сьогодні проблема збереження культурної спадщини розглядається у контексті формування ринкових відносин, у той час, як об'єкти культурної спадщини у зв'язку зі своєю специфікою, сприймаються як ресурс розвитку у різних сферах

діяльності: туристично-рекреаційній, містобудівній, культурно-освітній та інших. Сучасні концепції збереження культурного надбання враховують різні аспекти сучасної інтерпретації спадщини, спираючись на представлені у складі спадщини цінності, котрі реалізуються у системі охорони об'єктів культурної спадщини різної типології на основі встановлених законом державних норм.

В умовах сучасного інформаційного суспільства проблема збереження культурної спадщини стає важливою галуззю професійної діяльності, спрямованою на встановлення спільних критеріїв відбору об'єктів культурної спадщини та відповідних форм фіксації пам'яток. Такі критерії можуть застосовуватися у різних напрямках вивчення, оцінки, дослідження, охорони, реставрації та сучасного використання.

Проблема дослідження полягає у необхідності розробки механізму ідентифікації архітектурного об'єкту культурної спадщини, як елементу історичного міського середовища, по відношенню до якого висунуто низку нормативних вимог зі збереження його історико-культурної цінності. Вміст терміну «збереження спадщини» враховує діалектичний характер зв'язку охоронних заходів стосовно пам'ятки та можливості її адаптації до умов міського середовища, що розвивається [4, 5].

Методика дослідження. Процес ідентифікації архітектурної пам'ятки розглядається із залученням методів історико-генетичного та структурного аналізу (зادля визначення категорій історико-культурної цінності) соціологічного моніторингу та соціологічного опитування, статистичних методів, методів класифікації та порівняльного аналізу.

Методологія дослідження включає розробку науково-методичного підходу до процесу ідентифікації архітектурного об'єкту культурної спадщини (АОКС). Вона також включає основні етапи вивчення процесу ідентифікації: історико-культурна ідентифікація та визначення класифікаційних ознак АОКС; соціокультурна

ідентифікація; нормативно-правова ідентифікація АОКС (рис. 1).

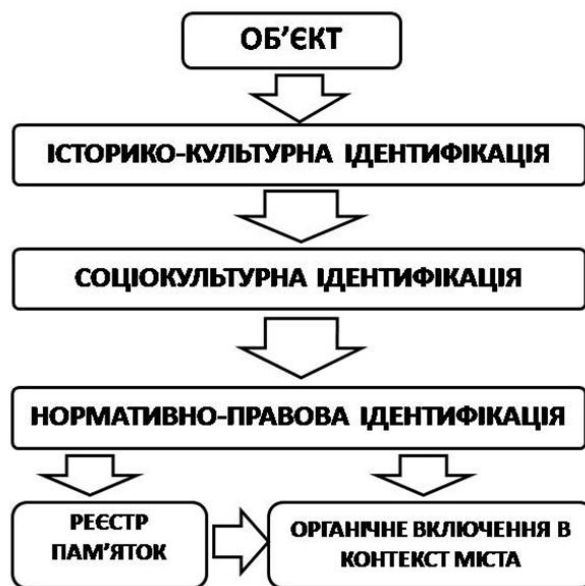

Рис. 1. Схема ідентифікації архітектурного об'єкту культурної спадщини.

Об'єктом дослідження є архітектурний об'єкт культурної спадщини (АОКС). Категорія АОКС є одиничним елементом міського історичного середовища та складовою частиною комплексних об'єктів нерухокої культурної спадщини, котрі за класифікацією ЮНЕСКО включені до категорії будівлі та споруди. Згідно до національної класифікації типів об'єктів культурної спадщини (пам'ятки, ансамблі та визначні місця) пам'яткам належить ключова позиція, як структуроутворюючим елементам історичного міського середовища [6].

Дослідницька складова терміну історико-культурної ідентифікації архітектурного об'єкту культурної спадщини означає виявлення послідовності змін на об'єкті спадщини, визначення історичних нашарувань, співвідношення історичних нашарувань за критеріями часу, а також процедура оцінки АОКС та його доповнень за критеріями цілісності (естетичний критерій), автентичності (критерій достовірності) та комплексної (інтегральної) історико-культурної цінності.

Предметом дослідження є розробка науково-методичного підходу та обґрунтування процесу соціокультурної адаптації АОКС. На сьогодні велика частина

об'єктів, включених до списку пам'яток національного та місцевого значення не підкріплені інформаційною базою. На думку В. Глазичева: «Пока объект культуры не осознан как ценность в системе популярной культуры, он лишь «полупамятник». Для того, чтобы перевести его в другое состояние, необходимо создать для него «раму», показать его особым образом, вывести его из состояния «дома без хозяина». Есть путь – через вовлечение объекта культуры в круг естественных ценностей популярной культуры – через описание, через присвоение, через освоение и потребление памятника как общественной ценности» [7]. За теперішніх умов, усі зазначені вище дії можливо виконати за допомогою головного інструменту сучасного суспільства – за допомогою інформації. Жоден об'єкт не може бути введений у суспільну культуру та систему цінностей за відсутності вичерпної кількості інформації стосовно цього об'єкту. Таким чином, можна стверджувати, що саме ототожнення матеріального об'єкту із масивом інформації перетворює пам'ятку на дійсний архітектурний об'єкт культурної спадщини (рис. 2).

Рис. 2. Схема впливу інформаційного масиву на формування архітектурного об'єкту культурної спадщини.

Визначення нормативно-правової ідентифікації міститься у документі «Методика грошової оцінки пам'ятки»: «Нормативно-правова ідентифікація пам'ятки та пов'язаних із нею прав – це процедура встановлення відповідності об'єкту оцінки, режимів використання територій пам'ятки, та його охоронних зон наявній інформації про нього, зазначеній у представленій документації» [8].

Стосовно важливості виявлення суспільної цінності культурної спадщини зазначалося у науково-практичних рекомендаціях з реставрації архітектурної спадщини ще у 1970-1980 роки ХХ століття [9, 10]. В сучасній літературі з культурології

та пам'яткоохоронної діяльності багатьма авторами визначається значущість діяльності з аналізу загроз та ризиків з його збереження, що напряму пов'язано з необхідністю відстеження та фіксації тих викликів, що кидає сучасний світ об'єктам культурної спадщини, якщо вони не включені у процес досягнення сталого розвитку.

Потребують дослідження нові феномени у сфері культурної спадщини, ті, що пов'язані із процесом «віртуалізації» у інформаційних мережах та їх вплив на визначення цінності культурної спадщини. В той самий час, уточнення потребує сукупність термінів пов'язаних із зміною відношення до спадщини. [11, 12] Особливе значення у сучасному світі набуває розробка відповідних стратегій та різноманітних підходів до збереження спадщини, які б дозволили зберегти різноманітність проявів місцевої та регіональної *архітектурної культури* [13].

В останні роки спостерігається активна діяльність суспільних організацій з вивчення та збереження спадщини на місцевому та національному рівнях. Розгорнуто велику кількість програм з промоції культурної спадщини. Таким чином, наприкінці 2017 – на початку 2018 років стартували декілька локальних культурно-освітніх програм для учнів старших класів та студентів молодших курсів вищих навчальних закладів, націлених на дослідження місцевої культури та історії. Із листопада 2017 по квітень 2018 року на Україні проходила суспільно-молодіжна акція «SOS – історична пам'ятка» з метою дослідження і популяризації об'єктів культурної спадщини незалежно від їх державного та юридичного статусу. В країнах України, Грузії, Молдови та Білорусії проводиться освітній проект «Історія моєї громади». Згідно з програмою реалізації цього проекту, школярі спільно з керівником мають обрати найбільш привабливі історичні об'єкти: вулицю, архітектурну пам'ятку, біографію історичної персоналії, та за цією темою створити презентаційний проект, скласти екскурсійний маршрут або зняти відео-сюжет. За допомогою таких проектів досягається завдання залучення молоді до традицій місцевої культури, організація місцевих спільнот зі

збереження та популяризації спадщини. Тенденція до поглиблення зацікавленості спадщиною може бути продовжена у різних формах залучення місцевого населення до програм зі збереження спадщини, що стимулюють її популяризацію, вивчення та опрацювання нової інформації. Дуже важлива роль подібних проектів у формуванні культурної самосвідомості та успішного освоєння об'єктів культурної спадщини.

З проблемою «віртуалізації» спадщини пов'язані питання залучення інвестицій до пам'яткоохоронної сфери діяльності, в тому числі на міжнародному рівні. Наприклад, Інститутом Статистики ЮНЕСКО у вересні 2017 р. було ініційовано зустріч експертної групи зі Статистики Спадщини задля обговорення питань розробки міжнародних індикаторів з визначення витрат на утримання та збереження об'єктів культурної спадщини.

Спираючись на методологію Звіту з культурної статистики ЮНЕСКО 2009 р., членами експертної групи, що складалася з цивільних громадян, представників країн – учасників та міжнародних організацій, було запропоновано розробити загальну систему обліку зі збору даних стосовно типів витрат відповідно до різних видів об'єктів культурної спадщини, а також стосовно співвідношення державних коштів та приватних вкладів [14].

Огляд сучасних соціальних проектів з вивчення та промоції об'єктів культурної спадщини є додатковою ланкою у механізмі ідентифікації об'єктів культурної спадщини, котрий можливо використати у процесі підготовки локальних програм та стратегій зі збереження об'єктів культурної спадщини.

Висновки:

1. Проблема ставлення до культурної спадщини відображає глибинні зміни у сучасній культурі. Сучасна ситуація зі збереження та освоєння культурної спадщини історичних міст являє собою актуальну галузь теоретичних та науково-практичних досліджень, що вирішують задачі з удосконалення правових, організаційних та економічних ме-

ханізмів збереження спадщини. Важливим аспектом міждисциплінарних досліджень є усвідомлення суспільної цінності пам'ятника, у результаті чого різні типи історичної культурної спадщини вводяться у сучасну систему цінностей.

2. Процедура ідентифікації історичних об'єктів у застосуванні до досліджень архітектурно – містобудівної спадщини вирішує завдання соорганізації історико-культурних, соціально-культурних та нормативно-правових аспектів вивчення та збереження спадщини.
3. Вивчення факторів соціальної адаптації архітектурної спадщини спрямовано на пошук сучасного напрямку збереження та використання історичних об'єктів з урахуванням складання та введення в інформаційну систему правової документації стосовно об'єкту. Ототожнення матеріального об'єкту із масивом інформації перетворює об'єкт у дійсну архітектурну пам'ятку.
4. Пошук нових форм соціокультурної адаптації історичної спадщини є дієвим механізмом підготовки та реалізації програм збереження національного культурного надбання, інструментом збереження територіальної ідентичності, культурного розмаїття й традицій.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Лисицкий А. В. Культурное наследие как ресурс устойчивого развития: Дис. канд. культурологии. 24.00.01 – М., 2004. – 255с.
2. Полівач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. / Наук. ред. Руденко Л.Г. – Київ: Інститут географії НАН України, 2012. – 208 с.
3. Принципы Валетты. Документ по сохранению и управлению историческими городами и урбанизированными территориями, принят 17-й Генеральной Ассамблеей ИКОМОС (Международный совет по сохранению памятников и достопримечательных мест) 28 ноября 2011 г. [Электронный ресурс] Режим доступа: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Принципы_Валлетты_\(2011\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Принципы_Валлетты_(2011)).
4. Кондель-Пермінова Н. Інтеграція пам'яток архітектури та містобудування у сучасний

- соціокультурний контекст // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. пр. ПСМ АМУ. – К., 2008. – Вип. 5. – С. 94-110.
5. Кондель-Пермінова Н. Збереження архітектурно-містобудівної спадщини України у контексті розвитку міст. // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наукових праць ПСМ АМУ. – К.: ІСМ АМУ: КЖД "Софія", 2009. Вип. 6. – С. 92-116.
  6. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – 333с.
  7. Глазычев В.Л. Памятник внутри нас. / В.Л. Глазычев «Декоративное искусство», февраль 1969. – С. 16-18.
  8. Постанова КМУ від 26 вересня 2002 р. № 1447 «Про затвердження Методики грошової оцінки пам'яток. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1447-2002-%D0%BF>
  9. Михайловский Е.В. Общественное значение памятников архитектуры // Теория и практика реставрационных работ. – М.: Стройиздат, 1972. – №3. – с.5-7.
  10. Щенков А.С. Современный облик памятников прошлого: Историко-художественные проблемы реставрации памятников архитектуры. [А. С. Щенков, Т. Н. Вятчина, И. Ю. Меркулова и др.]. / Под ред. А. С. Щенкова. - М.: Стройиздат, 1983. - 187с.
  11. Черкасова Е.Т. Идентификация памятников архитектуры и градостроительства как условие социокультурной адаптации наследия. / Інноваційні технології в архітектурі та дизайні // За редакцією д-ра т.н. В.П. Сопова, д-ра арх. В.П. Мироненка. – Харків: ХНУБА, 2017. – С.649-653.
  12. Черкасова Е.Т. Методика выявления показателей интегрированной оценки культурного наследия исторических городских центров на основе анализа факторов эволюции исторических городов и населенных мест. // Досвід та перспективи розвитку міст України. Культурологічні аспекти містобудування: збірка наукових праць. – Вип 24 / Відп. ред. Ю.М. Палеха. – К.: ДП УДНДПМ «ДПРОМІСТО» імені Ю.М.Білокопя, 2013. – С.144-153.
  13. Zavorina A. A. The role of the architectural heritage in the practice of the in international sustainable development programs. Classifying features of objects of cultural heritage. / Заворіна А. А. - Науковий вісник будівництва, Т. 89, №3. – Харків. – 2017. – С. 46-50.
  14. Measuring the economic contribution of cultural industries A review and assessment of current methodological approaches. - 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics Handbook No. 1, - [Електронний ресурс] Режим доступу: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/measuring-the-economic-contribution-of-cultural-industries-a-review-and-assessment-of-current-methodological-approaches-en_1.pdf.
- Черкасова Е. Т., Заворина А. А. ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ АРХИТЕКТУРНОГО ОБЪЕКТА КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ.** В статье рассмотрена необходимость разработки механизма идентификации архитектурных объектов культурного наследия, которые в нынешнее время воспринимаются как ресурс развития в разных сферах деятельности: туристическо-рекреационной, градостроительной, культурно-образовательной и других. Зафиксировано, что современная ситуация по сохранению и освоению культурного наследия исторических городов представляет собой актуальную отрасль теоретических и научно-практических исследований, которые решают задачи по улучшению правовых, организационных и экономических механизмов сохранения наследия. Выявлен такой важный аспект междисциплинарных исследований, как осознание общественной ценности памятника, результатом чего является введение разных типов исторического культурного наследия в современную систему ценностей. Авторами статьи была разработана модель процесса идентификации архитектурного объекта культурного наследия. Процедура идентификации исторических объектов, применительно к исследованиям архитектурно-градостроительного наследия, решает задачу соорганизации историко-культурных, социокультурных и нормативно-правовых аспектов изучения и сохранения наследия. Изучение факторов социальной адаптации архитектурного наследия было направлено на поиск современных тенденций сохранения и использования исторических объектов с учетом составления и внесения в информационную систему правовой документации относительно данного объекта. Отождествление материального объекта с массивом информации преобразует объект в действительный архитектурный памятник. В заключении статьи утверждается, что поиск новых

форм соціокультурної адаптації історического насліддя являється дійсвенним механізмом підготовки і реалізації програм сохрания національного культурного насліддя, інструментом сохрания територіальної ідентичності, культурного різнообразія чи традицій.

Ключевые слова: архітектурний об'єкт культурного насліддя (АОКН), історико-культурна ідентифікація, соціокультурна ідентифікація, нормативно-правова ідентифікація, популяризація об'єктів культурного насліддя, «виртуалізація» об'єктів культурного насліддя.

Cherkasova E. T., Zavorina A. A. INNOVATIVE APPROACHES OF SOCIOCULTURAL IDENTIFICATION OF THE ARCHITECTURAL OBJECT OF CULTURAL HERITAGE. The article reveals the necessity of developing a mechanism of identifying the architectural object of cultural heritage, which is nowadays detected as a resource of development in different fields of action: tourist and recreation, town planning, cultural, educative and so on. The authors mark, that the contemporary historic town's heritage preserving and development situation shows the current field of theoretical and science-practical studies. These studies complete the tasks of upgrading the legal, structural and economic heritage preserving mechanisms. An important aspect of

cross-field studies, such as the acknowledgment of social value of heritage, has been detected. As a result different types of historical cultural heritage were imposed into the contemporary value system. The authors developed a model of the architectural heritage object's identifying process. Concerning the architectural and town planning heritage studies the procedure of historic object's identification solves the problem of co organizing historical, cultural, socio-cultural and regulatory aspects of heritage study and preservation. The exploration of heritage social adoption factors was aimed for the search of modern directions of preserving and adjusting of historic objects, considering the implementation of legal documentation for a certain object into the data bank. Identifying a material object with a data mass makes this object a real piece of cultural heritage. As a conclusion, the article states that the search of new forms of sociocultural adaptation of historic heritage appears to be an efficient mechanism of preparation and implementation of national cultural heritage preservation programmes. This search is also a tool to safeguard the territorial identity, cultural diversity and traditions.

Key words: architectural piece of cultural heritage, cultural historic identification, cultural social identification, regulatory identification, popularization of cultural heritage pieces, "virtualization" of cultural heritage pieces.

DOI: 10.29295/2311-7257-2018-93-3-10-18

УДК: 72.012

Авербах М. Я.

*Харківський національний університет будівництва та архітектури
(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: alinask1106@ukr.net)*

БРЕНДУВАННЯ СТАНЦІЙ ХАРКІВСЬКОГО МЕТРОПОЛІТЕНУ. ПОГЛЯД З ПОЗИЦІЇ АРХІТЕКТОРА

Дослідження присвячене негативним з точки зору архітектора фактам обклеювання рекламними аплікаціями стін, пілонів, колон і інших архітектурних форм станцій харківського метрополітену - прийому, який рекламисти називають брендуванням. Робота має на меті актуалізувати проблему візуального забруднення архітектурних об'єктів і просторів (інтер'єрів метро) і залучити до цієї проблеми увагу громадськості. Дослідження спирається на моніторинг існуючого стану, використовує метод експертної оцінки і порівняльний аналіз. Показано, як архітектурний образ станцій, задуманий авторами, перетерплюючи трансформації у зв'язку з агресивним поширенням реклами, доходить до споживачів – пасажирів метро, у спотвореному вигляді. Представлено п'ять станцій («Майдан конституції», «Історичний музей», «Героїв праці», «Пушкінська» і «Університет»), які зазнали експансії з боку рекламного бізнесу. Дається порівняльний аналіз архітектурного образу цих станцій у первісному вигляді та в результаті завішування рекламними зображеннями. Виявлено зв'язок між типологічними і конс-